

بنیادگرایی؛

چالش انسان در عصر جدید

«نه افکار بلکه علایق مادی و آرمانی اند که بر رفتار انسان‌ها مستقیماً تسلط دارند، اما غالباً پیش می‌آید که «تصویرهای جهان» که ناشی از «افکار» اند، مانند سوزن بانان راه آهن، مسیرهای کنش متأثر از پویایی علایق مادی را مشخص می‌کنند. این که یک شخص «از چه چیز» و «برای چه» خواستار رهایی می‌شود و چگونه «می‌تواند» رهایی یابد، بستگی به تصویرش از جهان دارد» (وبر - روان‌شناسی اجتماعی دین‌های جهانی).

تصویرهای ما از جهان که مسیرهای کنش متأثر از پویایی علایق مادی ما را مشخص می‌کنند، یا همان «جهان بینی» ما، خود از منطق استواری متأثراند. به عبارت روشن‌تر، تصویر ما از جهان یا انعکاس عینیت هستی در ذهنیت ما، متغیری است که تابع منطق خاص خود است. این منطق در خلا شکل نمی‌گیرد، بلکه بازخورد نوع زیستن ما است. رابطه‌ی بین «جهان بینی» و «نوع زندگی» یک رابطه‌ی دیالکتیک است، به شکلی که هر یک از دیگری متأثر است. به واسطه‌ی همین کنش در تاریخ، اندیشه‌ها و نحله‌های فکری شکل گرفتند، برآمدند و فرو شدند و آنی ماندگارتر شد که پویاتر می‌نمود، خود را با ذهنیت انسان‌هایی که می‌بایست دمسازش باشند، نزدیک‌تر می‌ساخت و «محیط» را و «شرایط» را می‌فهمید. با این وجود، تاریخ گورستان بسیاری از اندیشه‌ها و جهان بینی‌هاست. به عبارت دیگر، زمان و الزامات اجتماعی هر عصر، فقط به تفکر و اندیشه‌ای امکان تداوم حیات می‌دهد، که در «گذشته» نمانده باشد، نوزایی داشته باشد و حرفی برای گفتن.

با وجود این قانون‌مندی استوار تاریخ، گاه به اندیشه‌ها و رویکردهایی برمی‌خوریم که گویا سودای گذشته دارند، هم در محتوا و هم در روش، امروزی نیستند؛ بیات هستند و مانده. با این حال، چند صباحی رشد می‌کنند، بال و پر می‌گسترانند، پیچک‌وار بر گرد همه‌ی زستی‌ها می‌پیچند و پژمرده‌اش می‌سازند. زمین باور را سترون می‌سازند، به گونه‌ای که در سایه‌سارش دیگر هیچ غنچه‌ی «اندیشه» ای دهان نمی‌گشاید.

«بنیادگرایی» درکی این‌گونه از تاریخ است، بنیادگرایی به واسطه‌ی عواملی که در این «جستار» به آن پرداخته خواهد شد، در این مقطع تاریخ، گستره و دیرپایی نامیمونی یافته است. تلاش ما در این مجال آن بوده است که دریابیم؛ بنیادگرایی یک واقعیت است یا توهم؟ چه عواملی در رشد و بروز چنین واقعیتی دخیل بوده‌اند؟ دیدگاه‌های مختلفی که در این باره وجود دارند، کدام‌اند؟ و بالاخره این که در این رویکرد، چه عوامل تهدیدکننده‌ای برای دست‌آورد‌های بشری وجود دارد؟ درک بنیادگرایانه و عمل بنیادگرایانه‌ی مبتنی بر دین، از چالش‌های جدی بشر در عصر مدرنیسم شده است. این که کدام سودا، بشر را به این سمت سوق می‌دهد و کدام باور تداوم چنین نگاهی را میسر می‌سازد، یقیناً یکی از دل‌مشغولی‌های آتی انسان خواهد بود.